

Пархоменко П. І.

<https://orcid.org/0000-0002-0275-9120>

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РІШЕННЯ У СПРАВАХ ЗА УЧАСТІ ДІТЕЙ

Статтю присвячено виробленню підходів до розгляду судових справ за участі дітей. Автор доводить, що запровадження особливих вимог до судового рішення, яке стосується дитини, допоможе врахувати її якнайкращі інтереси і, як наслідок, сприятиме дієвому захисту прав дитини.

Наголошено, що міжнародні стандарти у сфері правосуддя, дружнього до дитини, закріплюють підходи, що орієнтують окремі держави на особливе ставлення до судових розглядів за участі дітей, що впливає на викладення та обґрунтування відповідного судового рішення.

Проведено узагальнення, що практика розглядів у міжнародних судах та договірних органах ООН демонструє відсутність відповідної мотивації рішення національного суду, яка б відображала, яким чином узято до уваги якнайкращі інтереси дитини, її думку тощо, і це може становити необґрунтоване втручання в права дитини з боку держави.

Зроблено висновки, що деякі країни мають спеціальне законодавство, яке зобов'язує суди відображати в судових рішеннях те, як узято до уваги якнайкращі інтереси дитини.

Аналіз рішень національних судів свідчить, що судові рішення в справах за участі дітей, незалежно від виду судочинства, є відмінними від судових рішень у справах за участі дорослих і відображають специфічні елементи, які є важливими для належної реалізації прав дитини.

Висловлено позицію, що у відповідному судовому рішенні обов'язково потрібно зазначити, яким чином враховано якнайкращі інтереси дитини, які елементи, залежно від специфіки спору, взято для визначення їхнього змісту. Обов'язковим елементом є відображення, яким чином було забезпечено право дитини висловити свою думку і якою мірою її було взято до уваги. Залежно від виду провадження та статусу в ньому дитини потрібно встановити рівень розвитку дитини, її соціально-психологічні риси, умови проживання та навчання дитини, безпеку, ситуацію в сім'ї, стосунки з дорослими тощо.

Ключові слова: права дитини, правосуддя, дружнє до дитини, принцип якнайкращих інтересів дитини, судовий розгляд, судове рішення.

Постановка проблеми. Право дитини на справедливий суд є важливою гарантією реалізації інших прав дитини, а потрапляння дитини у сферу дії правосуддя повинно зводитись до ефективного врахування її якнайкращих інтересів.

За останнє десятиліття міжнародні та регіональні органи прийняли кілька декларацій та керівних принципів, що сприяють розширенню доступу до правосуддя з урахуванням інтересів дітей. Ці рамкові документи охоплюють дітей у всіх аспектах систем правосуддя, включно з дітьми, які є жертвами та свідками злочинів, дітьми в межах процесів соціального забезпечення та дітьми, справи яких розглядаються в адміністративних судах¹.

¹ Комітет ООН з прав дитини, *Про права дитини у системі правосуддя щодо дітей*, Зауваження загального порядку № 24, 18 вересня 2019, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/24&Lang=ru.

Проте навіть правильне, з погляду права, вирішення справи не досягне мети, якщо рішення є недостатньо аргументованим, неочевидним і залишає багато запитань².

Так само і в справах за участі дітей судовий захист матиме ілюзорний характер, якщо судові рішення ухвалено без урахування якнайкращих інтересів дитини, що вимагає специфічного підходу до їхнього змісту, особливостей мотивації, навіть структури.

Судові рішення є неспростовним доказом сили соціального договору, за яким громадяни поступаються державі певними правами та обов'язками в обмін на порядок, спокій та цивілізоване суспільство³.

² Роман Куйбіда, Оксана Сироїд, *Посібник із написання судових рішень* (Київ, 2016), 14.

³ Рональд Хофер, Ніл Нетесайм, *Написання судових рішень. Посібник для суддів* (Юрінком Інтер), 7.

Одним із пріоритетних завдань держави в умовах воєнного стану є належний захист прав неповнолітніх. Судовий захист займає центральне місце в механізмі захисту прав, є дієвим інструментом гарантії прав і законних інтересів людини. Для подолання проблем та забезпечення ефективної охорони прав і законних інтересів будь-якої людини, зокрема неповнолітньої, яка потребує спеціального захисту через особливості психічного та фізичного розвитку, потрібно переглянути концептуальну основу та законодавство, що регламентує діяльність органів, що сприяють захисту та відновленню порушених прав⁴.

У процесі реалізації правосуддя, дружнього до дитини, важливо виробити підходи до розгляду судових справ за участі дітей. На нашу думку, запровадження особливих вимог до судового рішення, яке стосується дитини, допоможе врахувати її якнайкращі інтереси і, як наслідок, сприятиме дієвому захисту прав дитини.

Досвід інших країн свідчить, що спеціальне законодавство у сфері захисту прав дитини може встановлювати особливі правила щодо змісту судових рішень у справах за участі дітей, акцентувати увагу суддів на обов'язковому відображенні змісту якнайкращих інтересів дитини і того, як їх враховано в конкретному спорі.

Вітчизняне законодавство не містить відповідних правових положень, які б закріплювали особливі вимоги до судового рішення у справах за участі дітей, спрямовували суди на відображення змісту якнайкращих інтересів дитини, її думки у вирішенні спору та інші особливості таких судових розглядів.

Через це на практиці можуть виникати ситуації, коли застосовується формальний підхід до судового розгляду справ, без урахування найкращих інтересів дитини та її думки відповідно до віку і рівня розвитку. До того ж судові рішення щодо дітей не завжди належно обґрунтовані та пояснені так, щоб діти могли їх зрозуміти, зокрема рішення, в яких погляди і думки дитини не було підтримано.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти правової природи та значення судового рішення вивчали представники різних галузей права, зокрема І. Андронов, С. Боднар, Н. Косяк, Р. Куйбіда, В. Комаров, І. Пасайлюк, Б. Рагушна, М. Штефан та ін.

⁴ Сопільник Л. С., Лаврик Я. М., Кшик Ю. В., Захарчук Я. В., Лаврик Б. Я., «Судовий захист прав неповнолітніх, які постраждали від військової агресії росії», *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна. Серія Юридична* 36 (2023): 163.

Питання судового захисту прав дитини досліджували Н. Бондаренко-Зелінська, Н. Волкова, В. Євко, В. Семиполець, Г. Чурпіта та ін.

Проте такі наукові дослідження не охоплювали проблематики змісту судових рішень у справах за участі дітей та їхніх особливостей, впливу на забезпечення якнайкращих інтересів дитини.

Метою статті є аналіз наукових досліджень, норм чинного законодавства та практики його застосування, міжнародних стандартів, досвіду інших країн щодо особливостей змісту судових рішень у справах за участі дітей; наукове обґрунтування на підставі такого аналізу та вироблення пропозицій щодо необхідності закріплення особливих вимог до судових рішень, які стосуються інтересів дитини, незалежно від видів судочинства, що може стати важливим елементом правосуддя, дружнього до дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо ми кажемо, що кожен може звернутися до суду за захистом своїх прав, то судові рішення – це відповідь, що її суд зобов'язаний надати людині, яка звернулася до суду. Така відповідь може відрізнитися і за обсягом, і за способом викладу. Але вона повинна переконати людину в тому, що суд сумлінно і неупереджено поставився до її проблеми і не залишив поза увагою жодних обставин чи аргументів, які були значущими для людини⁵.

Якість судових рішень також залежить від внутрішніх чинників, як-от професійність суддів, судові процедури, діловодство, розгляд справ, а також елементи, нерозривно пов'язані з ухваленням рішення⁶.

Європейський суд з прав людини в контексті права на справедливий суд наголошує, що міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною залежно від характеру рішення. Хоча національний суд має певну свободу розсуду щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, орган влади зобов'язаний виправдати свої дії, навітьши обґрунтування своїх рішень. Ще одне призначення обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Крім того, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищою інстанцією. Лише за умови винесення обґрунтованого

⁵ Лариса Денисенко, Оксана Сироїд, Ірина Фадєєва, Ольга Шаповалова, *Бути суддею* (Київ, 2015), 157.

⁶ Консультативна рада європейських суддів, *Висновок № 11 (2008) щодо якості судових рішень*, http://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf.

рішення може забезпечуватись публічний контроль здійснення правосуддя⁷.

Це базові, загальні настанови щодо важливості мотивації судового рішення та його якості. Проте у справах за участі дітей судовий розгляд, безсумнівно, відрізняється від судового розгляду за участі дорослих, він вимагає, щоб судові рішення відображало особливості дитини – як учасника судового розгляду, що потребує врахування низки специфічних обставин і, як наслідок, впливає на його зміст.

Відповідно до Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини, рішення та постанови суду щодо дітей повинні бути належним чином обґрунтовані та пояснені їм мовою, яку діти можуть зрозуміти, зокрема рішення, в яких погляди і думки дитини не було підтримано⁸.

На наше переконання, це важливий міжнародний стандарт щодо необхідності спеціальної аргументації судового рішення у справах щодо дітей, особливо щодо викладення зрозумілою для дитини мовою.

Особливості аргументації рішення у справі, що стосувалась якнайкращих інтересів дитини, можна простежити в повідомленні Комітету ООН з прав дитини щодо справи «*А.Б. проти Фінляндії*»⁹. Зокрема, Комітет нагадав, що для підтвердження факту дотримання права дитини на те, щоб її найкращі інтереси оцінювалися і бралися до уваги як першочергове міркування, будь-яке рішення щодо дитини чи дітей має бути вмотивованим, обґрунтованим та роз'ясненим. В аргументації слід чітко вказати всі факти щодо обставин, у яких перебуває дитина, які елементи було визнано доречними для оцінювання її найкращих інтересів, зміст елементів у конкретному випадку та ступінь значущості, наданий їм у контексті визначення найкращих інтересів дитини. Комітет зазначив, що формальне та загальне посилення Імміграційної служби Фінляндії на найкраще забезпечення інтересів дитини без урахування думки автора означає, що конкретні обставини, що стосуються автора, не було розглянуто, а оцінювання наявності небезпеки серйозного порушення Конвенції з урахуванням конкретних обставин не було проведено.

⁷ Європейський суд з прав людини, «*Серявін та інші проти України*», Рішення, заява 4909/04, ухвалено 10 лютого 2010, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672#Text.

⁸ Комітет міністрів Ради Європи, *Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини, і пояснювальна записка*, ухвалено 17 листопада 2010, 28, <https://rm.coe.int/16804c2188>.

⁹ Комітет ООН з прав дитини, «*А.Б. проти Фінляндії*», № 51/2018, 4 лютого 2021.

Таїса Томляк, досліджуючи принцип забезпечення найкращих інтересів дитини у практиці Європейського суду з прав людини, зробила узагальнення, що органами, які найчастіше визначають дотримання найкращих інтересів дітей, ухвалюють визначальні для дітей і їхніх батьків рішення, є національні суди. Європейський суд пов'язує забезпечення найкращих інтересів дитини з дотриманням національними судовими органами справедливого балансу, який повинен бути досягнутий між відповідними конкуруючими інтересами: інтересами дитини, двох батьків та громадського порядку, з пріоритетом найкращих інтересів дитини¹⁰.

В одній зі справ, яка стосувалась проблематики міжнародного викрадення дітей, Європейський суд з прав людини наголосив, що існує широкий консенсус, зокрема в міжнародному праві, щодо підтримки ідеї про те, що в усіх рішеннях, які стосуються дітей, їхні найкращі інтереси повинні бути понад усе. Отже, Суд вважає, що стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод накладає на державні органи конкретне процесуальне зобов'язання щодо цього: розглядаючи запит про повернення дитини, суди повинні розглянути не лише вірогідні твердження про «серйозний ризик» для дитини в разі її повернення, але й ухвалити рішення з наведенням конкретних підстав з огляду на обставини справи. Як відмова взяти до уваги заперечення щодо повернення, так і недостатнє наведення підстав у рішенні про відхилення таких заперечень суперечитиме вимогам статті 8 Конвенції. Потрібно належно вивчати такі твердження, національні суди повинні наводити підстави, які є не автоматичними чи стереотипними, а доволі деталізованими у світлі винятків, викладених у Гаазькій конвенції, яка має тлумачитися вузько¹¹.

Такий підхід демонструє важливість аргументації рішення залежно від особливостей певної справи, яка стосується інтересів дитини, і відображення обставин про те, яким чином беруться до уваги якнайкращі інтереси дитини, що, на нашу думку, потрібно відображати в кожному судовому рішенні у справах за участі дітей.

У питанні реалізації права дитини вільно висловлювати власні погляди Комітет ООН з прав дитини пропонує вводити в дію законодавчі

¹⁰ Таїса Томляк, «Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини у практиці Європейського суду з прав людини», *Публічне право* 1(45) (2022): 116, <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/45/11.pdf>.

¹¹ ECHR, *X v. Latvia*, 27853/09, November 26, 2013, <https://hudoc.echr.coe.int/#/%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-138992%22%22>;

заходи, що вимагають від осіб, відповідальних за ухвалення рішень у межах судових чи адміністративних розглядів, пояснювати, якою мірою думці дитини було приділено належну увагу і які наслідки рішення для цієї дитини¹², що також потребує обов'язкового відображення в судовому рішенні такого елемента, як думка дитини і як її взято до уваги.

Стосовно особливостей національного правового регулювання і вдосконалення українського законодавства в нагоді може стати досвід Грузії. Цивільний процесуальний кодекс Грузії¹³ містить спеціальну статтю 251-1 «Рішення у справі про права неповнолітнього», згідно з якою під час ухвалення рішення та обґрунтування у справі, що стосується прав неповнолітньої особи, суд враховує інтереси неповнолітньої особи. З метою врахування найкращих інтересів неповнолітнього рішення суду має бути обґрунтоване відповідними основними критеріями, визначеними частиною третьою статті 81 Кодексу про права дитини.

Прогресивним кроком у системі правосуддя, дружнього до дитини, є прийняття в Грузії спеціального законодавчого акта – Кодексу про права дитини. Стаття 81 цього Кодексу¹⁴ містить підстави для обґрунтування рішення. Під час ухвалення рішення та обґрунтування справи, пов'язаної з правами дитини, суд зобов'язаний керуватися інтересами дитини. Щоб надати пріоритет найкращим інтересам дитини (враховуючи їх переважно), рішення, прийняте адміністративним органом або судом, має бути обґрунтованим за такими основними критеріями: фізичний і психологічний захист і безпека дитини; безперервний доступ до освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, психосоціальної підтримки та реабілітації дитини; запобігання будь-яким формам насильства над дитиною, жорсткому поводженню з нею та небезпеці; сприяння гармонійному розвитку дитини, повага до її особистості, індивідуальних здібностей та інтересів; думки дитини; відносини між дитиною та її батьком або іншою особою, відповідальною за виховання дитини; можливість збереження або відновлення стосунків дитини з обома батьками; у разі ухвалення рішення,

що суперечить думці дитини, конкретні заходи щодо запобігання можливому заподіянню шкоди дитині на етапі його виконання; інші питання, які прямо чи опосередковано впливають на права дитини та вирішення справи з дотриманням принципів справедливого процесу.

Наведені законодавчі норми є правовою підставою, яка встановлює особливості змісту судового рішення у справах за участі дітей, при цьому вони втілюють міжнародні стандарти у сфері прав дитини.

На жаль, в Україні бракує таких підходів до визначення специфіки судових рішень в аналізованій темі.

Стаття 265 Цивільного процесуального кодексу України¹⁵ містить лише загальні вимоги до змісту рішення суду.

Стаття 374 Кримінального процесуального кодексу України¹⁶, окрім загальних вимог до змісту вироку, виділяє специфіку викладення мотивів та рішення призначення громадського вихователя неповнолітньому, не виокремлюючи інших особливостей.

Водночас із змісту загальних принципів, які містяться в процесуальних кодексах, у взаємозв'язку з наведеними вище міжнародними стандартами впливає, що судові рішення у справах за участі дітей мають свою особливість, що впливає і на їхній зміст.

Як ми вже зазначали вище, обов'язковим елементом у змісті відповідного рішення суду є розкриття змісту принципу якнайкращих інтересів дитини, а також відображення думки дитини і того, яким чином її взято до уваги.

Із змісту статті 45 Цивільного процесуального кодексу України, яка стосується забезпечення захисту прав малолітніх або неповнолітніх осіб під час розгляду справи, можна простежити гарантію прав дитини щодо висловлювання своєї думки та отримання допомоги у висловленні такої думки. Також суд сприяє створенню належних умов для здійснення малолітньою або неповнолітньою особою її прав, визначених законом та передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Таке правове регулювання акцентує на особливостях захисту прав дітей, а також вимагає від суду відобразити в судовому рішенні важливі для захисту прав дитини мотиви.

¹² Комітет ООН з прав дитини, *Право дитини бути заслуханою*, Зауваження загального порядку № 12, ухвалено 20 липня 2009, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/12&Lang=ru.

¹³ Парламент Грузії, *Цивільний процесуальний кодекс Грузії*, ухвалено 14 листопада 1997, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=160>.

¹⁴ Парламент Грузії, *Кодекс про права дитини*, ухвалено 20 вересня 2019, <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=4>.

¹⁵ Верховна Рада України, *Цивільний процесуальний кодекс України*, Кодекс України 1618-IV, ухвалено 18 березня 2004, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

¹⁶ Верховна Рада України, *Кримінальний процесуальний кодекс України*, Кодекс України 4651-VI, ухвалено 13 квітня 2012, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Наприклад, щодо необхідності відображення змісту принципу якнайкращих інтересів дитини звернемо увагу на підхід Бахмацького районного суду Чернігівської області, який у справі про позбавлення батьківських прав навів зміст описуваного принципу, виділив його складові елементи та зіставив їх із конкретною ситуацією¹⁷.

Щодо врахування думки дитини і відображення її в судовому рішенні наведемо приклад, у якому суд, при вирішенні спору, пов'язаного з участю у вихованні дитини, окремо звернув увагу, що у відповідних правовідносинах судом було реалізовано «право дитини бути заслуханою» (стаття 12 Конвенції про права дитини) і в справі враховано погляди самої дитини на проблему. Зокрема, в судовому засіданні малолітня дитина висловила думку, що не хотіла б зустрічатися з батьком. Для суду важливими щодо врахування думки дитини були ті обставини, що дитина має малолітній вік, проживає тривалий час разом з матір'ю; також враховано міру набуття дитиною знань, досвіду та розуміння дійсності, усвідомлення сутності проблеми, а тому її поглядам надавалась менша значущість при оцінюванні найкращих інтересів, і це допомогло врахувати індивідуальність дитини, а також взяти до уваги те, що думка дитини хоч і має значення, але в сукупності з іншими обставинами не є вирішальною¹⁸.

У сфері кримінального судочинства, хоча стаття 374 «Зміст вироку» Кримінального процесуального кодексу України не містить спеціальних вимог до судового рішення у справах за участі дітей, проте у статті 10 цього Кодексу зазначено, що у випадках і порядку, передбачених цим Кодексом, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями.

Глава 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» Кримінального процесуального кодексу України вимагає встановлення додаткових обставин порівняно зі справами щодо дорослих (стаття 485), а також передбачає необхідність з'ясування умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого (стаття 487), що, на нашу думку, потрібно відображати і в судовому рішенні.

¹⁷ Бахмацький районний суд Чернігівської області, *Про позбавлення батьківських прав*, Рішення 728/843/19, ухвалено 26 липня 2019, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83338788>.

¹⁸ Бахмацький районний суд Чернігівської області, *Участь у вихованні дитини*, Рішення 2-п/728/3/19, ухвалено 21 серпня 2019, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83784290>.

На практиці це можна простежити у справі (номер провадження 1-кп/728/71/22)¹⁹, в якій суд у судовому рішенні окремо виділив особливості провадження щодо неповнолітнього і на виконання вимог статті 485 Кримінального процесуального кодексу України в судовому розгляді щодо обвинуваченого, який на час вчинення кримінального правопорушення був неповнолітнім, було з'ясовано повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; відсутність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Крім того, враховуючи приписи статті 487 Кримінального процесуального кодексу України, під час дослідження умов життя та виховання неповнолітнього з'ясовано: склад сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; обстановку в навчальному закладі, де навчався неповнолітній, його ставлення до навчання, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом.

Наведені приклади демонструють, що практика розгляду судових справ за участі дітей вимагає особливої аргументації судового рішення, визначення специфічних елементів, які потрібно встановити під час судового розгляду, та відображення їх у судовому рішенні.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Систематизуючи проведене узагальнення, зробимо такі висновки.

Міжнародні стандарти у сфері правосуддя, дружнього до дитини, закріплюють підходи, що орієнтують окремі держави на особливе ставлення до судових розглядів за участі дітей, що впливає на викладення та обґрунтування відповідного судового рішення.

Практика розглядів у міжнародних судах та договірних органах ООН демонструє, що відсутність відповідної мотивації рішення національного суду,

¹⁹ Бахмацький районний суд Чернігівської області, *Участь у вихованні дитини*, Вирок 728/839/22, ухвалено 21 вересня 2022, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106355830>.

яка б відображала, яким чином взято до уваги якнайкращі інтереси дитини, її думку тощо, може становити необґрунтоване втручання в права дитини з боку держави.

Деякі країни мають спеціальне законодавство, яке зобов'язує суди відображати в судових рішеннях, як саме взято до уваги якнайкращі інтереси дитини.

Аналіз рішень національних судів також свідчить, що судові рішення в справах за участі дітей, незалежно від виду судочинства, відрізняються від судових рішень у справах за участі дорослих і мають специфічні елементи, які є важливими для належної реалізації прав дитини.

Ми висловлюємо позицію, що у відповідному судовому рішенні обов'язково потрібно відображати, яким чином враховувались якнайкращі інтереси дитини, які елементи, залежно від специфіки спору, взято для визначення їхнього змісту.

Іншим обов'язковим елементом є відображення, яким чином було забезпечено право дитини висловити свою думку і якою мірою її було взято до уваги.

Залежно від виду провадження та статусу в ньому дитини потрібно встановити рівень її розвитку, соціально-психологічні риси, умови проживання та навчання дитини, безпеку, ситуацію в сім'ї та стосунки з дорослими тощо.

Актуальність кожного з таких елементів, визначення, яким із них надавати більшої ваги, а яким – меншої, залежатиме від обставин конкретної справи.

Наведене свідчить про потребу в обговоренні вдосконалення вимог щодо особливостей судового рішення у справах за участі дітей, що може стати предметом подальших наукових досліджень і дискусій у сфері правосуддя, дружнього до дитини.

Список використаних джерел

- Бахмацький районний суд Чернігівської області. *Про позбавлення батьківських прав*. Рішення 728/843/19. Ухвалено 26 липня 2019. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83338788>.
- Бахмацький районний суд Чернігівської області. *Участь у вихованні дитини*. Рішення 2-п/728/3/19. Ухвалено 21 серпня 2019. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83784290>.
- Бахмацький районний суд Чернігівської області. *Участь у вихованні дитини*. Вирок 728/839/22. Ухвалено 21 вересня 2022. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106355830>.
- Верховна Рада України. *Кримінальний процесуальний кодекс України*. Кодекс України 4651-VI. Ухвалено 13 квітня 2012. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- Верховна Рада України. *Цивільний процесуальний кодекс України*. Кодекс України 1618-IV. Ухвалено 18 березня 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
- Денисенко, Лариса, Оксана Сироїд, Ірина Фадєєва, Ольга Шаповалова. *Бути суддею*. Київ, 2015.
- Європейський суд з прав людини. *«Серявін та інші проти України»*. Рішення. Заява 4909/04. Ухвалено 10 лютого 2010. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672#Text.
- Консультативна рада європейських судів. *Висновок № 11 (2008) щодо якості судових рішень*. http://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf.
- Комітет міністрів Ради Європи. *Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини, і пояснювальна записка*. Ухвалено 17 листопада 2010. <https://rm.coe.int/16804c2188>.
- Комітет ООН з прав дитини. *Право дитини бути заслуханою*. Зауваження загального порядку № 12. CRC/C/GC/12. Ухвалено 20 липня 2009. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/12&Lang=ru.
- Комітет ООН з прав дитини. *Про права дитини у системі правосуддя щодо дітей*. Зауваження загального порядку № 24. CRC/C/GC/24. Ухвалено 18 вересня 2019. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/24&Lang=ru.
- Комітет ООН з прав дитини. *«А.Б. проти Фінляндії»*. CRC/C/86/D/51/2018. Ухвалено 4 лютого 2021.
- Куйбіда, Роман, Оксана Сироїд. *Посібник із написання судових рішень*. Київ, 2016.
- Парламент Грузії. *Цивільний процесуальний кодекс Грузії*. Ухвалено 14 листопада 1997. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29962?publication=160>.
- Парламент Грузії. *Кодекс про права дитини*. Ухвалено 20 вересня 2019. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4613854?publication=4>.
- Сопільник, Л. С., Лаврик Я. М., Кшик Ю. В., Захарчук Я. В., Лаврик Б. Я. «Судовий захист прав неповнолітніх, які постраждали від військової агресії росії». *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна. Серія Юридична* 36 (2023): 157–64. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7756326>.
- Томляк, Таїса. «Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини у практиці Європейського суду з прав людини». *Публічне право* 1(45) (2022): 109–119. <https://www.publichnepravo.com.ua/files/45/11.pdf>.
- Хоффер, Рональд, Ніл Нетесайм. *Написання судових рішень. Посібник для суддів*. Юрінком Інтер. <https://court.gov.ua/userfiles/UROL%20Judicial%20Opinion%20Writing%20Handbook%2003062010.pdf>.
- European Court of Human Rights. *Xv. Latvia*. 27853/09. November 26, 2013. <https://hudoc.echr.coe.int/#%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-138992%22>.

Bibliography

- Bakhmatsky District Court of Chernihiv Region. *About deprivation of parental rights*. Decision 728/843/19. Adopted July 26, 2019. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83338788> [in Ukrainian].
- Bakhmatsky District Court of Chernihiv Region. *Participation in raising a child*. Decision 2-p/728/3/19. Adopted August 21, 2019. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83784290> [in Ukrainian].
- Bakhmatsky District Court of Chernihiv Region. *Participation in raising a child*. Verdict 728/839/22. Adopted September 21, 2022. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106355830> [in Ukrainian].
- Committee of Ministers of the Council of Europe. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice and explanatory note*. November 17, 2010. <https://rm.coe.int/16804c2188> [in Ukrainian].
- Committee on the Rights of the Child. General comment No. 12 (2009). The right of the child to be heard. CRC/C/GC/12. July 20, 2009.

- https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/12&. Committee on the Rights of the Child. General comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system. CRC/C/GC/24. September 18, 2019. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/GC/24&.
- Committee on the Rights of the Child. *A.B. v. Finland*. Communication No. 51/2018. CRC/C/86/D/51/2018. February 4, 2021.
- Consultative Council of European Judges. Opinion n°11 on the quality of judicial decisions. 2008. http://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf [in Ukrainian].
- Denysenko, Larysa, Oksana Syroid, Iryna Fadieieva, and Olha Shapovalova. *Buty suddeiu [To be a judge]*. Kyiv, 2015 [in Ukrainian].
- European Court of Human Rights. *Seryavin and others v. Ukraine*. 4909/04. February 10, 2010. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-103279%22%7D>
- European Court of Human Rights. *X v. Latvia*. 27853/09. November 26, 2013. <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%22%22itemid%22:%5B%22001-138992%22%7D>
- Hofer, Ronald, and Neal Nettesheim. *Napysannia sudovykh rishen [Writing court decisions]. Guide for Judges*. Yurinkom Inter. <https://court.gov.ua/userfiles/UROL%20Judicial%20Opinion%20Writing%20Handbook%2003062010.pdf> [in Ukrainian].
- Kuibida, Roman, and Oksana Syroid. *Posibnyk iz napysannia sudovykh rishen [Guide to writing court decisions]*. Kyiv, 2016 [in Ukrainian].
- Parliament of Georgia. *Civil Procedure Code of Georgia*. Law of Georgia. Adopted November 14, 1997. <https://matsne.gov.ge/en/document/view/29962?publication=165>.
- Parliament of Georgia. *The Code on the Rights of the Child*. Law of Georgia. Adopted September 20, 2019. <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4613854?publication=4>.
- Sopilnyk, L. S., Lavryk Ya. M., Kshyk Yu. V., Zakharchuk Ya. V., and Lavryk B. Ya. "Sudovyi zakhyst prav nepovnitnikh, yaki postrazhdaly vid viiskovoi ahresii rosiï" ["Judicial challenge to the rights of minors who suffered from Russia's military aggression"]. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. Economics Series. Legal Series* 36 (2023): 157–64. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7756326> [in Ukrainian].
- Tomlyak, Taisa. "The principle of ensuring the best interests of the child in the case law of the European Court of Human Rights." *Public Law* 1 (45) (2022): 109–119. <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/45/11.pdf> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *Civil Procedure Code of Ukraine*. Code of Ukraine 1618-IV. Adopted March 18, 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. *Criminal Procedure Code of Ukraine*. Code of Ukraine 4651-VI. Adopted April 13, 2012. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].

Pavlo Parkhomenko

PECULIARITIES OF COURT DECISIONS IN CASES INVOLVING CHILDREN

Abstract

The article is devoted to the development of approaches to the consideration of court cases with the participation of children, one of which may be the introduction of special requirements for a court decision that concerns a child, which will help to take into account the child's best interests and, as a result, contribute to the effective protection of the child's rights.

It is emphasized that international standards in the field of child-friendly justice establish approaches that guide individual states to treat court proceedings with the participation of children in a special way, which affects the presentation and justification of the corresponding court decision.

It is summarized that the practice of proceedings in international courts and UN treaty bodies demonstrates that the lack of appropriate motivation for the decision of the national court, which would reflect how the best interests of the child, his/her opinion, etc. are taken into account, may constitute an unjustified interference in the rights of the child by the state.

It is concluded that some countries have special legislation that obliges courts to reflect in court decisions how the best interests of the child are taken into account. The analysis of decisions of national courts shows that court decisions in cases with the participation of children, regardless of the type of judicial proceedings, are different from court decisions in cases with the participation of adults, and reflect specific elements that are important for the proper realization of children's rights.

The position was expressed that in the corresponding court decision it is necessary to reflect how the best interests of the child were taken into account, which elements, depending on the specifics of the dispute, were taken to determine their content. A mandatory element is to reflect how the child's right to express his/her opinion was ensured and to what extent it was taken into account. Depending on the type of proceedings and the child's status in it, the child's level of development, socio-psychological features of the child, the conditions of the child's living and education, security, family situations and relationships with adults, etc., must be established.

Keywords: children's rights, child-friendly justice, the principle of the best interests of the child, trial, court decision.

Матеріал надійшов 29.02.2024

